

Кришмарел Вікторія Юріївна
кандидат філософських наук,
старший науковий співробітник
відділу суспільствознавчої освіти
Інституту педагогіки НАПН України

ПИТАННЯ РЕЛІГІЄЗНАВСТВА В КУРСІ ІСТОРІЇ В ЗНЗ: АКТУАЛІЗАЦІЯ

Зміни, які відбуваються у світовому культурному просторі в сьогоденні, відзначені особливою роллю релігійних факторів. З одного боку, спостерігається тенденція до десакралізації щоденного життя, відділення релігійного життя від державного, проте, з іншого боку, значення релігійної самоідентифікації та культуротворчих чинників релігії, її інтегруючої та дезінтегруючої функції, особливо в світлі змін світоглядних парадигм європейського населення, є незаперечними. Відповідно, хоча конфлікти не можуть бути релігійними за своєю суттю, маючи в основі політичні, економічні тощо чинники, але значення саме релігійного чинника є одним з найдієвіших для залучення громадськості.

Зважаючи на те, що шкільна історична освіта передбачає лінійність викладу, а вітчизняна історія в старшій школі, відповідно до реформ, має бути інтегрована з курсом всесвітньої історії, відзначаємо не завжди достатнє висвітлення питань, пов'язаних з релігійними чинниками. При чому це позначається не лише на висвітленні подій, але й в обґрунтуванні світоглядних змін. Зазначена ситуація є актуальною не лише для нашої держави, але й Європи в цілому, де протягом останніх років активізуються питання та суспільні реакції (включно до позовів та рішень судів) щодо прийнятних форм присутності релігії в державних закладах освіти, а також її адекватного запиту суспільства обсягу.

Висвітлення в загальноосвітньому курсі історії вимірів, пов'язаних з релігієзнавством (знань з історії, соціології, і навіть психології релігії), перш за все має бути спрямоване на виховання толерантності, поваги до носіїв інших світоглядних принципів та неприйнятності конфліктів на основі релігійних поглядів. Наскрізний розгляд прикладів, які стосуються зазначених аспектів в історичних реаліях є необхідною умовою формування та становлення демократичного суспільства, яке визнає свободу совісті та віросповідання. Зважаючи на складність та багатовимірність взаємовідносин між державою та релігійними організаціями, це питання також потребує виділення достатнього часу при тематичному плануванні, адже це є основою виховної, освітньої та інших суспільних систем як України, так і інших держав світу. Загальна тенденція викладу особистого внеску в розвиток історичних подій на території сучасної України лише до списку в кілька прізвищ є неприпустимим спрощенням, тому потребує актуалізації роль релігійних діячів, які сприяли змінам у світі. Віддаючи належне поліконфесійності, яка завжди була характерною для етнічних українських земель, недостатність уваги, яка

приділяється іншим конфесіям християнства, не кажучи вже про інші релігійні течії, порівняно з православ'ям та греко-католицизмом, є неприпустимим, особливо у загальноосвітніх закладах. Загальнонаукові принципи толерантності, неупередженості та об'єктивності є особливо актуальними у висвітленні питань як історичних, так і релігійних.

Увага до релігійних чинників в історії приділялася при розгляді ключових подій здавна, навіть походження релігії пов'язувалося з діяльністю конкретних політичних лідерів, які змінювали звичний плін життя своїх підданих, що з часом призвело до їх обожнення. Для певних періодів історії (наприклад, Середньовіччя в Європі) ключові події є нерозривним наслідком релігійних за формою причин. Проте в подальшому, особливо з огляду на позитивістську тенденцію до применшення ваги філософії та релігії (спрямування на «науковість» залишалося одним з провідних практично до кінця ХХ ст., що й спричинило низку «атеїстичних» та «містичних» активізацій), увага до ролі саме релігійних чинників стає все меншою. Хоча це не завжди є виправданим. Яскраво це можна проілюструвати на прикладі України, де національна самоідентифікація часто поєднується з усвідомленням приналежності до певної релігійної течії, яка, проте, різниться в залежності від регіону, тож і єдності в цьому питанні не може бути.

І хоча зазначеною проблематикою займаються вчені-релігієзнавці, які спеціалізуються на історії релігій в Україні (наприклад, В. Бондаренко, А. Колодний, В. Єленський та ін.), тож практично в кожному підручнику з релігієзнавства для вищої школи є розділ «Історія релігій в Україні» (або подібний), не кажучи вже про спеціалізовані монографії з цієї теми, проте, в шкільній програмі увага до релігійних чинників є недостатньою. Зокрема, програмою з історії України для 7-8 класів передбачено вивчення лише християнства в аспекті його виникнення, становище духівництва на українських землях в складі інших держав, реформаційні та контрреформаційні рухи тощо. При цьому взагалі не виділено проблем іудаїзму та ісламу, хоча представники цих релігій здавна впливають на політико-історичну ситуацію на українських землях. Відповідно, необхідно розуміти світоглядні причини тих чи інших поглядів, рішень тощо. Саме на це спрямовано вивчення питань релігієзнавства в курсі історії України.

В той же час, програма з історії України є досить насиченою, і для підлітків (а саме – для учнів 7-8 класів) перенавантаження фактологічною інформацією призведе лише до погіршення засвоєння, а не до подолання тих проблем, про які йшлося вище. Відповідно, вивчення питань релігієзнавства має базуватися в першу чергу на компетентнісному підході, який дозволяє не лише формувати ключові компетенції учнів, але й сприяти цілісному формуванню предметних. Відповідних розробок методики ще не було здійснено, тому наразі ця потреба є актуальною. Першим кроком виступає теоретичне обґрунтування сутності компетентнісно орієнтованої методики вивчення питань релігієзнавства через співставлення ключових та предметних компетенцій і їх наскрізну пов'язаність з релігієзнавчими аспектами в рамках вивчення історії України у 7-8 класах. Наступним етапом є виокремлення у

змісті навчального матеріалу можливостей для включення питань релігієзнавства. На основі цього виокремлюються вимоги до рівня підготовки учнів, які дозволять засвідчити оволодіння певними компетенціями. Базуючись на цьому відбувається конкретизація методики навчання питанням релігієзнавства на основі компетентнісного підходу при вивченні історії України у 7-8 класах.

Необхідно враховувати, що Державний стандарт освітньої галузі «Суспільствознавство» передбачає багатоаспектність викладу – вивчення різних вимірів громадянського життя та релігії (морально-етичного, соціального, культурного тощо) та багатоперспективність – вивчення з погляду різних суб'єктів (віруючих конкретної релігії, представників різних культурних спільнот тощо). Таким чином, релігієзнавча складова обґрунтовано знаходить своє відображення у чинних програмах з історії (в тому числі – й історії України), і, відповідно, має бути представлена у підручниках.

В ході аналізу відповідної тематиці дослідження методико-педагогічної літератури та нормативних актів було отримано наступні висновки: в програмі з історії України вкрай мало уваги приділено потенціалу релігієзнавчих знань (на відміну від Державного стандарту базової і повної середньої освіти, основні положення якого свідчать на користь розвитку цього аспекту в рамках історичної компетентності у загальноосвітніх державних закладах); оскільки різні аспекти мають більш вдалий виклад у різних підручниках, то вкрай корисним було б використання різних текстів на різних етапах (або принаймні матеріалів, які могли б бути використані вчителями при підготовці до уроків та їх проведенні); варто уникати християноцентричності викладу; враховуючи багаторелігійність сучасної України вкрай корисним було б включати хоча б стислі згадки про інші релігійні течії поряд з християнством, що практично повністю відсутні у проаналізованих підручниках; враховуючи, що у 7 класі історія України вивчається паралельно з курсом всесвітньої історії, варто посилити міжпредметні зв'язки (частіше використовувати завдання на актуалізацію попередніх знань та інформації з суміжних тем).

Nikołajew Jerzy

Dr hab., Profesor nadzwyczajny

Uniwersytet Opolski

PRAWO DO ZAKŁADANIA ORGANIZACJI RELIGIJNYCH I JEGO REALIZACJA W UKRAIŃSKIM PORZĄDKU PRAWNYM - STRESZCZENIE

Omawiając powyższą problematykę należy przede wszystkim zwrócić uwagę na wymogi ustawowe stawiane statutom organizacji religijnych, wśród których wymienia się przede wszystkim określenie rodzaju organizacji religijnej oraz jej przynależność wyznaniową. W dalszej kolejności ustawa o wolności sumienia i organizacjach religijnych wymaga wskazania miejsca organizacji w strukturze